

JABÈSRÓL

A kényszerű emigráció vagy az önkéntes száműzetés (vagy olykor a kettő keveréke) többnyire válságba sodorja az író. Ritkán azonban az is megtörténik, hogy közelebb hozza önmagához, segít, hogy megtalálja „igazi” önmagát (vagy ennek az „igazinak” azt a változatát, amely végleg és visszamenőleg az egyetlennek látszik a sok virtuális vagy lehető között). Kiváltképp, ha az otthon- és hazacsere nem jelenti egyben a nyelv kényszerű cseréjét is, vagyis azt, ami a költő igazi hazája.

Edmond Jabès Egyiptomban született 1912-ben, és ott is élt 1956-ig, ott kezdett írni, de francia neveltetése és iskolái következtében, francia nyelven (mint nem egy másik költő-honfitársa, például a kiváló szürrealista költő, Joyce Mansour, vagy az ugyancsak nőköltő, Andrée Chédid). Költői indulása, mint az előbb említett honfitársaié is, a francia szürrealistákkal tartott rokonságot, anélkül, hogy a mozgalomhoz szorosabban hozzátartozott volna. Távolból Max Jacob, az öreg „prae”-szürrealista volt a mentora, vele állt levelező viszonyban. Ezek a korai versei – és azokkal rokon aforizmái – már azt a sajátos racionális misztikát sejtették, amely aztán élete és pályája második felében megteremtette a maga egyedülálló, sajátos műfaját. Ezeknek sejtelmes, jelzett, csak ritkán kimondott környezete a közel-keleti mediterrán táj és világa, tenger és sivatag. Amely mögött egyfajta krisztusi-bibliái gondolkör bontakozik ki, a nemmessiási, a „zsidó Jézus” értelmezése áll. Csak egyetlen aforizmáját idézzük, ennek a megvilágítására: „Adj fegyvereket a győzteseknek.”

A szuezi válság kitörése 1956-ban arra kényszerítette vagy arra készítette, hogy zsidó származása miatt elhagyja hazáját, Egyiptomot. Franciaországba költözik, 1967-ben felveszi a francia állampolgárságot is. Eddig is francia nyelvű költészete a továbbiakban a francia költészethez fogja sorolni. De úgy,

hogy ez az új fejlemény nem kiemeli, hanem még mélyebbre meríti eredendő szellemi világába. Mikor 1959-ben megjelenteti addigi verseinek és aforizmáinak gyűjteményét, a kötet címe mintha már nem is erre a könyvre vonatkozna, hanem arra, amelyen ettől élete végéig (1992) dolgozni fog: *Felépítem a házam*.

Ez a sajátos „ház”, ami itt épülni kezd, egy végül 15 kötetet számláló könyvház vagy házkönyv lesz: egy minden más regénytől eltérő regényfolyam, minden más költői vagy filozófiai módszertől különböző szövegszervezet, amely csupa pszeudoelemből álló hitelesség. A zsidóság diaszpórájának mintegy mitikus-misztikus-racionális kvintesszenciája: könyvek könyve, vagy A Könyv Könyve. Mint egy meseház, ami könyvek téglájából épül, vagy egy könyv, amely laponként összeálló házakból áll. S itt a zsidó szellem fő jelképe, a „Könyv” egybeforr a modern költészet nagy mallarméi ábrándjával, a Könyvvel, amely „mintha a világ egyetlen célja” volna. *A kérdések Könyve* hét kötete *A hasonlóságok Könyve* három folytatása, a négy részből álló *Határok Könyve* és az utolsó, *Egy idegen, hóna alatt egy kis alakú könyvvel*, nemcsak a francia irodalom utolsó negyedszázadának egyik meghatározó irodalmi momentuma, hanem e korszak egyik fő filozófiai irányának, a derridai „grammatológia” és „dekonstrukció” nyelvi arzenáljának is ösztönző és ihlető erejévé vált. Bár Jabès meghatározhatatlan műfajú „szövegei” a legnehezebben fordíthatók közé tartoznak [csak egy példát: a francia harmadik személyű személyes névmás („Il”) nála magában foglalja a bibliai héber *El* (Isten) szót, hogy aztán a francia *sIlence* (csend) szóból kiindulva eljusson addig, hogy „Isten a csend”], könyvei a legtöbbet fordított kortárs francia költői művek közé tartoznak. Magyarul eddig csak néhány szórva-nyos fordítása ismeretes.

S. GY.

FOTO: KOBANYAI JÁNOS

